

**СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ПУБЛИКАЦИИТЕ
НА ДОЦ. Д-Р МАРИЯ КОСТАДИНОВА ГЕОРГИЕВА**

Списъкът от авторски трудове включва публикации от периода 1995 – 2010, групирани в следните тематични области:

I. Социолингвистични изследвания

1. Изследвания на английския като международен език (MAE)
2. Изследвания в областта на билингвизма
 - a. Български модели на комуникативно поведение на английски език
 - b. Модели на билингвизъм и мултикултурализъм в Канада

II. Изследвания в областта на приложната лингвистика и методиката на чуждоезиково обучение

III. Учебници и учебни помагала.

IV. Рецензии и научни съобщения

I. СОЦИОЛИНГВИСТИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

I.1. Изследвания на английския като международен език (MAE)

Първата група от публикации, обединени в сборника *Global English in Bulgarian Context: A sociolinguistic Perspective* (1); вж. също 5, 6, 8, 9, 12, 13, 15) фокусира внимание върху налагането на английския като международен език (MAE) в резултат на глобализацията и последствията от масовото му разпространение в съвременния свят за всички езици от световното езиково семейство включително и за самия английски. Връзката с глобализацията, засягаща всички сфери на политическия, икономическия и социокултурния живот в съвременния постмодерен свят, се обуславя от характера на протичащите интеграционни и трансформационни процеси, при които езикът възприет за международно общуване, т.н. лингва франка, се явява не само продукт, но и основен инструмент за осъществяване на разнообразни транснационални, трансгранични и трансконтинентални взаимовръзки и взаимозависимости между различни социални групи и общности. Поради низ от исторически, политически, икономически и социокултурни причини езикът. наложил се като инструмент за международно общуване. е английският

и днес почти никой не спори, че успешното участие в глобалните събития и практики на всяка национална общност зависи до голяма степен от нивото на разпространение и владеене на този език. Това определя актуалността на темата и значението ѝ за по-задълбоченото разбиране на промените в речевото общуване, които всички съпребивяваме, и с които сме принудени да се съобразяваме в нашето ежедневие.

Подходът на изследване на различни аспекти от глобализацията на английския език е комплексен, насочен към сферите на контакт между английския и българския при общуването на българи в межкултурни комуникативни ситуации, както и към взаимодействието на двата езика при общуване в българска езикова среда. По този начин се разкрива как английският, като посредник в процесите на интеграция протичащи в глобален мащаб и носител на разнообразни културни и технологични продукти с глобална насоченост, се вписва в българския социокултурен контекст, приет за представителен за езикова ситуация на национално/местно равнище. С други думи, макар че във фокуса на внимание е МАЕ в изследванията се търси отговор на въпроси, свързани с българската езикова ситуация, а именно: каква е езиковата подготовка на българското общество за участие в световните интеграционни процеси и дали социалните промени, възникнали от глобализацията, налагат някакви промени в езиковата политика и практика на местно равнище; какво е отношението на българите към масираното навлизане на английския в местния социокултурен пейзаж и имат ли те притеснения за жизнеността на родния си език; как се справят българите с общуването на английски в межкултурни езикови ситуации; какви са проявленията и интензивността на смесване между двата езика; еднакво ли е засегнато от процесите на хибридизация комуникативното поведение на различните социални групи и доколко контролируеми са тези процеси? Разглеждането на проблеми, широко дискутирани в англоезичната литература, във връзка с глобализацията на английския в съвременния свят от гледна точка на тяхното отражение, интерпретация и трансформация на местно равнище придава на дискусиата плътност и валидност и подчертава нейната релевантност за по-задълбочено разбиране на комуникативното поведение на българите в глобалната комуникационна мрежа.

В тематично отношение в сборника (1) се дискутират четири основни групи проблеми:

На първо място се разглеждат въпроси, свързани с промените в политиката и практиката на изучаване и употреба на чужди езици в страната в контекста на

глобализация (II/a,б.). Въз основа на проучване на мнението на българи владеещи чужди езици се определя мястото на английския спрямо другите чужди езици изучавани и ползвани в страната. По-специално, търси се отговор на въпроса дали, и до каква степен, статутът му на международен език се отразява върху разпространението на останалите европейски, включително и регионални, езици и върху условията за развитие на плурилингвизъм в страната, определен като приоритет на европейско равнище. Тъй като разпространението на МАЕ в България като страна от т.н. „разширен“ кръг се осъществява предимно чрез различни форми на чуждоезиково обучение, проучва се също така мнението на българите за сега действащия модел на „естествения носител на АЕ“ като критерий за оценка на комуникативната компетентност на изучаващите и ползващите английския като чужд и възможността той да бъде заменен от по-либерален, културно неутрален и опростен стандарт на МАЕ, идея силно прокламирана от някои европейски социолингвисти. Резултатите от тези проучвания водят до някои важни изводи. Отнасящи се до българската политика за чуждоезиково обучение. Те показват, че отчетливата доминация на английския в българското социолингвистично пространство намалява, но не заличава напълно интереса към изучаването на други чужди езици и репертоарът от езици, изучавани и ползвани в страната, е достатъчно висок, за да се реализира идеята за изграждане на многоезично общество. Нещо повече - потвърждава се и становището, че владеенето само на английски език не може да гарантира високо професионално израстване, което е допълнителен стимул за усвояване на повече чужди езици.

Данните за отношението на българите към стандарта на АЕ, който трябва да бъде валиден за българските условия, показва висока степен на консерватизъм. Независимо от личното им ниво на комуникативна компетентност повечето участници в анкетата изразяват твърдо предпочитание към утвърдените британски/американски стандарти на английския език. Въз основа на тези данни се изразява информирано становище, че прокламираната от някои европейски социолингвисти идея за въвеждане на специален, опростен и културно неутрален стандарт на МАЕ не би се възприела добре от българите.

Втората тема (III/c, d) се отнася до комуникативното поведение на английски език на българи, участващи в ситуации на межкултурно общуване. Резултатите от анализа ясно показват, че общуването в межкултурна среда се изгражда стратегически от всички участници в комуникативното събитие независимо дали те говорят английския като роден

или чужд. Става ясно също така, че за да се гарантира взаимно разбиране в ситуации на межкултурно общуване, събеседниците следва да притежават не само езикова компетентност, но и висока степен на *стратегическа* компетентност, включваща разнообразни компенсаторни механизми за адаптиране към непознати условия и изграждане на разговор при силно ограничена обща информационна база и вероятност от появата на непознати дискурсивни и културни модели на общуване. Ползата от тези изследвания е в две направления. Първо, очертават се редица потенциални чувствителни зони в комуникативното поведение на българските потребители на английски език, които могат да представляват интерес за изследователите на общуването в межкултурна среда предвид отклоненията, които те могат да предизвикат. Второ, предлага се богата палитра от успешни тактики и стратегии на межкултурно общуване, които биха могли да се използват в обучението по английски език.

Третата тематична област (IV/a, b) е фокусирана върху българската реч на двуезичните българи и най-вече върху разнообразните форми на смесване на английски и български, които се превръщат в масова практика в условията на интензивно разширяване на обсега на обучението по английски език сред хора от всички възрасти. Сред социолингвистите-англицисти е широко разпространено схващането, че освен като средство за общуване с външния свят на местно равнище английският изпълнява и редица социални функции. свързани най-вече с изграждането на нови идентичности, което благоприятства превключването и смесването на кодове. Като принос на настоящия труд може да се посочи проучването на вариативността в моделите на превключване и смесване на кодовете не според разпространението им по социални области (domains), което е поширокоприетата практика, а спрямо участниците в комуникативната ситуация. В резултат на анализа на комуникативното поведение на две различни по *възраст* социални групи - подрастващи и възрастни – се установяват структурните и функционални различия в използваните от тях модели на превключване. Най-общо изводът е, че възрастните говорещи обикновено използват превключването и смесването на кодове като *допълнителен ресурс* при изграждане на определен публичен образ или за придаване на специфично оцветяване на изказа, като „внесените“ чужди структури почти никога не водят до промени на родноезиковите дискурсни рамки, които могат да застрашат разбирането. В речта на подрастващите целта на кодовото превключване е точно

обратната: разрушаване или разграничаване от конвенционалните комуникативни модели като заявка на желание за приобщаване към глобалното пространство. В условията на глобализация на някои социални области особено интересни за младото поколение - например, музика, кино, мода, технологии и спорт - се оформя един специфичен хибриден стил на общуване, наречен в изследването "*Globe Talk*", в който българският и английският се преплитат на всички равнища до степен, която прави почти невъзможно да се различи езикът-приемник от езика-донор. *Globe Talk* се възприема от подрастващите като символ на „модерност“, „разкрепостеност“, „креативност“ и „отвореност“ към предизвикателствата на широкия свят. От изследвания корпус става ясно, че този стил на говорене е популярен и сред младежи с доста оскъдни познания по английски, т.н. „псевдо-билингви“, които изпъстрят речта си с английски думи или изрази, откраднати от песни, филми или компютърни игри, които може да не са достатъчни за участие в смислен разговор, но могат да послужат като „билет“ за приобщаване към желаната социална група или мрежа на „гражданите на света“. Резултатите от изследванията на последствията от масовото навлизане на английския в общуването в българска среда хвърлят интересна светлина върху промените в родния ни език в съвременния постмодерен свят и биха могли да се използват както в обучението, така и от изследователите на развитието на българския език.

Последната тематична област (V/a, b), застъпена в сборника насочва внимание към обучението по английски език. Предлага се определение на понятието „интеркултурна компетентност“ и набор от специфични умения, необходими за успешно общуване в интеркултурна среда (V/a). Анализират се проблемите (V/b), които възникват при използване на настоящите комуникативни методи в контекста на глобализация, и се изтъква необходимостта от изместване на фокуса върху новите доминанти в мотивацията на учениците да изучават английски и новия тип умения, които следва да се владеят за успешно общуване в межкултурен контекст.

Това предполага, например, разширяване на културния компонент в учебните програми чрез въвеждане на информация за по-широк кръг култури и народи, развиване на умения за извличане, организация и критична оценка на информацията достъпна чрез интернет, усвояване на комуникативни стратегии за успешно справяне с проблемни ситуации причинени от културни различия на събеседниците, и не на последно място, внушаване

на респект и уважение към „другите“ и „различните“ без това да накърнява собствената идентичност.

1.1.1. Изследвания в областта на билингвизма

Другата тема, обект на научно проучване, се отнася до речевото поведение на двуезични българи при устно общуване на английски език в различни, интра-/интеркултурни ситуации (2, 3, 4, 5). Най-общо, тези разработки са насочени към описание на социо-прагматичната компетентност на българските потребители на английски език. Описани са характерните за българския междинен език интерактивни модели и комуникативни стратегии. Изследва се обсегът и степента на вариране на структурно и функционално равнище в зависимост от нивото на комуникативна компетентност на говорещите, както и спрямо различни социални параметри на комуникативната ситуация, например, тема на разговор, не/формалност на обстановката, социална дистанция между събеседниците и т.н. Очертани са областите, в които е възможен родноезиков пренос, и се дискутират последствията за диалогичния процес от преноса на социопрагматични модели и стратегии от родния език. Голяма част от резултатите от тези изследвания са използвани при изготвянето на учебниците по английски език, в които съм участвала (32, 33, 34, 36, 39), което потвърждава тяхната значимост за практиката. Освен това, някои от разработките включват конкретни педагогически препоръки (напр. 3) за развиване на социопрагматичната компетентност на изучаващите английски език, които биха могли да се използват директно в клас.

Независимо че ползата от изследванията на чуждоезикова речева продукция се осъзнава от почти всички специалисти по преподаване на чужд език, ние все още не разполагаме с електронен корпус от англоезична устна реч, продуцирана от българи. Като първа стъпка в тази насока могат да се представят публикациите (12, 15; в съавторство), в които са описани целите, принципите и методиката на изграждане на такъв корпус за межкултурно общуване в публичната сфера с участието на българи. За съжаление, проектът е все още в процес на търсене на източник на финансиране, но от публикуваните материали става ясно, че той е съобразен с европейските стандарти и може да допринесе

съществено за повишаване качеството на изследванията в една доста трудна област каквато е устната реч.

Последната група от разработки от този раздел (7, 10) са свързани с Канада и на пръв поглед нямат пряка връзка с предходните теми. Разликата обаче е само привидна, тъй като макар че се отнасят до съвършено различна социокултурна среда, в тях отново се дискутират проблеми на езиковата политика, но в канадските условия на билингвизъм и мултикултурализъм. Всъщност в контекста на все по-интензивна глобализация и нарастваща взаимна обвързаност между социалните общности във всички области на живота, описанието на един успешен модел на социална организация на основата на билингвизъм и мултикултурализъм, какъвто е канадският, може да се третира като източник на ценна информация за изследователи от различни области на знанието. При тази тема също се запазва принципът за връзка с практиката. В една от публикациите се представя курсът „Езици и култури на Канада“ – педагогически принципи, организация на учебно съдържание, тактики на преподаване и оценка на курса - който е първият курс за Канада въведен в специалност „Английска филология“ през 2002 г. и който успешно се провежда до днес. За привлекателността на курса и трайното му налагане в учебния план важна роля изигра също така и учебникът *Canadian Kaleidoscope*, който бе изготвен специално за курса (вж. 30, в съавторство).

II. ИЗСЛЕДВАНИЯ В ОБЛАСТТА НА ПРИЛОЖНАТА ЛИНГВИСТИКА И МЕТОДИКАТА НА ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Основна отличителна черта на публикациите от този раздел е, че третират конкретни проблеми от практиката на преподаване и изучаване на английски език от българи. Въпреки практическата насоченост на тези разработки, те отново са свързани с основната област на моя научен интерес – социопрагматичната компетентност на изучаващите/ползващите английски език – но разгледана от педагогическа перспектива

Интересен момент, който може да се отчете и като принос е, че изследванията от този раздел са в по-голямата си част насочени към обучението по английски език в детска възраст. Масовото въвеждане на чуждоезиково обучение в началната степен на българското училище е сравнително нова инициатива и нуждата от методическа и педагогическа помощ в периода, когато са писани тези статии, беше особено належаща.

Проблемите, дискутирани в тези публикации, са почерпени от практиката, което се потвърждава и от факта, че се използва илюстративен материал от учебниците по английски, които се ползват в българското училище в съответния период, включително и комплекта от учебници (35, 37), в създаването на които имам пряко участие като автор, ръководител или член на авторския колектив.

Най-общо публикациите от това направление могат да се разделят на две групи: а) разработки на специфични методи и тактики на развиване на комуникативни умения по чужд език в детска възраст (18, 19, 21, 22); б) представяне на учебни програми, учебни системи и други учебни материали за нуждите на обучението по чужд език в различните степени на обучение (16, 17, 20).

Целта на публикациите от първата група е да се представят на българската учителска общност най-съвременните европейски методически похвати на преподаване на чужд език на деца (напр. т.н. Whole Language Learning, (19)). Те са съобразени със спецификата на усвояване на знания от деца в процеса на взаимодействието им със социалната среда, при което изучаването на езика е неразривно свързано с тяхната социализация чрез участие в разнообразни социални дейности и носи допълнителна емоционална удовлетвореност от учебния процес. Ползата от тези публикации е в няколко отношения. От една страна в тях се предлагат идеи на учителите по английски език как могат да разнообразят своите похвати и тактики на преподаване (18). От друга, те включват и специфични прагматични знания, които да помогнат на по-неопитните учители да оценяват правилно социокултурните ситуации, които използват в клас, и да интегрират езиковата информация по такъв начин, че да улесняват децата в откриването на връзката между изучаваните езикови структури и различните модели на поведение и форми на комуникативно взаимодействие в реалния свят. Специално внимание се обръща и на креативността в учебния процес и нуждата от освобождаване от широко разпространената практика на „демонстрация“ на знания. Изтъква се, че механичното повтаряне на диалози не води автоматично до развиване на комуникативни умения, ако тези диалози не са ситуирани в конкретен социален контекст и не включват поне някои елементи на реалното общуване (22). Посочва се също, че използването на песни и драматизирани приказки за показване какво е научено в края на срока не допринася особено за усвояването на знания по езика. За да се развива комуникативната компетентност на децата е необходимо да се

използва репетиционният процес, в който чрез разнообразни ролеви игри и симулации, базирани на конкретния сценарий, да се помогне на децата да осмислят и усвоят конкретни модели на социокомуникативно поведение от реалния живот.

Публикациите от втората група са по-разнородни, макар че всички са насочени към изработването и оценката на учебни материали. Като специален принос на тези публикации следва да се изтъкне последователната позиция, която се застъпва за утвърждаване на учебниците, създадени от български автори. Чрез сравняване на отделни учебни системи, български и чужди, се доказва недвусмислено, че качеството на учебника не зависи пряко от това дали авторите са българи или чужденци (22). Напротив данните показват, че организацията на учебния материал и подборът на текстове и упражнения в учебните системи, написани от българи, са много по-близки до социокултурната обстановка и социалния опит на българските деца, което значително улеснява усвояването на нови знания. Написаните от българи учебници стимулират също и учителите да експериментират, добавят, адаптират и използват творчески учебния материал и да се освободят от конформисткото имитиране на чужди модели, които не смеят да променят, защото са писани от естествени носители на езика. В подкрепа на тези разсъждения в една от статиите се представя теоретичният модел на нова учебна система, разработена за тази възраст учаци (20; 37). В помощ на преподавателите се предлага също така и рамка за оценка на комуникативността на няколко учебници за деца, използвани в българското училище в съответния период (22). Ползата от тази информация произтича от наложената практика учителите сами да оценяват и избират учебниците за работа в клас и оплакванията на много от тях, че не разполагат с обективни критерии за тази цел. Отново в помощ на преподавателите по език е и разработеният комплект упражнения за работа в компютърна лаборатория посредством програмата Longman - Mini Concordancer (в съавторство). Днес почти никой не отрича ползата от въвеждането на новите технологии в обучението по език и идеите за разработване на разнообразни граматични и лексикални упражнения за работа с компютър винаги се посрещат с интерес от учителите по чужд език.

III. УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

използва репетиционният процес, в който чрез разнообразни ролеви игри и симулации, базирани на конкретния сценарий, да се помогне на децата да осмислят и усвоят конкретни модели на социокомуникативно поведение от реалния живот.

Публикациите от втората група са по-разнородни, макар че всички са насочени към изработването и оценката на учебни материали. Като специален принос на тези публикации следва да се изтъкне последователната позиция, която се застъпва за утвърждаване на учебниците, създадени от български автори. Чрез сравняване на отделни учебни системи, български и чужди, се доказва недвусмислено, че качеството на учебника не зависи пряко от това дали авторите са българи или чужденци (22). Напротив данните показват, че организацията на учебния материал и подборът на текстове и упражнения в учебните системи, написани от българи, са много по-близки до социокултурната обстановка и социалния опит на българските деца, което значително улеснява усвояването на нови знания. Написаните от българи учебници стимулират също и учителите да експериментират, добавят, адаптират и използват творчески учебния материал и да се освободят от конформисткото имитиране на чужди модели, които не смеят да променят, защото са писани от естествени носители на езика. В подкрепа на тези разсъждения в една от статиите се представя теоретичният модел на нова учебна система, разработена за тази възраст учаци (20; 37). В помощ на преподавателите се предлага също така и рамка за оценка на комуникативността на няколко учебници за деца, използвани в българското училище в съответния период (22). Ползата от тази информация произтича от наложената практика учителите сами да оценяват и избират учебниците за работа в клас и оплакванията на много от тях, че не разполагат с обективни критерии за тази цел. Отново в помощ на преподавателите по език е и разработеният комплект упражнения за работа в компютърна лаборатория посредством програмата Longman - Mini Concordancer (в съавторство). Днес почти никой не отрича ползата от въвеждането на новите технологии в обучението по език и идеите за разработване на разнообразни граматични и лексикални упражнения за работа с компютър винаги се посрещат с интерес от учителите по чужд език.

III. УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

Приложнопрактическите разработки заемат важно място в списака от авторски трудове. Освен поредицата от учебни системи за началното и средно училище (32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39), в създаването на които съм участвала като член и ръководител на колектив, съм разработила и два учебника за студентите от „Английска филология”. Единият от тях (в съавторство, вж. гл. 5, 6, 7, 8, 10) представлява антология от цивилизационни текстове с подходящи упражнения за работа в клас и е първият и единствен учебник за университетски курсове за Канада. За добрите качества на помагалото говори успешното му разпространение и в други страни – Румъния, Унгария и Полша. Другият (31) е електронен курс по прагматика, предназначен за използване в магистърската степен на обучение. Изграден на модулен принцип – теоретична част, упражнения за семинарни занятия, оригинални текстове за разширяване на познанията и примерни тестове – учебникът се възприема много добре от студентите като средство за самоподготовка и осигурява висока успеваемост в една сравнително трудна област на познанието.

IV. РЕЦЕНЗИИ И НАУЧНИ СЪОБЩЕНИЯ

Разпространяването на информация за проведени научни форуми и за важни публикации в областите, които са предмет на моя научен интерес, е неразделна част от работата ми като преподавател и изследовател (вж. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29). Съществена част от рецензираните книги са за чуждестранни реномирани списания, което е добър атестат за информираността на българската научна общност.

София, 24. 05. 2011

Подпис:.....